

УДК: 336.77.63.061.5

Оксенюк Катерина Ігорівна

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності
Луцький національний технічний університет

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ КЛАСИФІКАЦІЙНИХ ОЗНАК ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО РИЗИКУ

Анотація. У статті узагальнено сутність понять «ризик», «підприємницький ризик». Встановлено, що своєчасне виявлення ризикових ситуацій сприятиме вирішенню проблем і перспективному розвитку підприємства. Наведено авторське визначення підприємницького ризику. Проаналізовано причини виникнення підприємницьких ризиків. Обґрунтовано, що підприємницький ризик визначається залежністю від зовнішнього середовища та внутрішніх факторів. Удосконалено підхід до класифікації підприємницьких ризиків за рядом ознак: видами діяльності підприємства, мірою впливу на діяльність підприємства, джерелами виникнення, тривалістю в часі, можливістю прогнозування, масштабом впливу, типами, рівнем втрат, часом дії. Сформовано методи зниження підприємницького ризику.

Ключові слова: ризик, підприємницька діяльність, підприємницький ризик, класифікація підприємницьких ризиків, управління ризиком.

Okseniuk Kateryna

Lutsk National Technical University

SYSTEMATIZATION OF CLASSIFICATION FEATURES OF ENTREPRENEURIAL RISK

The article summarizes the essence of the concepts «risk», «entrepreneurial risk». The aim of the article is the systematization of classification signs of business risks;

the nature of business risks in accordance with established classification. The following research methods are used: abstract-logical, comparative analysis, statistical, monographic, tabular and dialectical. It is established that the timely identification of risk situations will contribute to the solution of problems and long-term development of the enterprise. Entrepreneurial risk is associated with awareness of danger, threat, unreliability, negative manifestations of chance and uncertainty. Under the entrepreneurial risk we understand the probability of adverse events in the process of production, marketing and financial activities, as a result of which business entities may suffer losses, expenses, shortfall in income. The reasons for the emergence of entrepreneurial risks: instability of economic and political development, credit policy, pricing mechanism and inflation processes, inconsistency among themselves of normative and legislative acts regulating entrepreneurial activity in Ukraine. Improved approach to the classification of business risks on a number of grounds: the principal activities of the company, the degree of influence on enterprise activity, sources of origin, duration in time, the possibility of prediction, scale effects, types, level of loss, action time. Systematization of classification features of business risks allows to develop methods of their management and to determine the causes. Formed methods of reducing business risk: risk distribution between participants of business activities; insurance risk; provision for contingencies; the neutralization of private risks; risk mitigation in terms of financing. In further studies, it is necessary to develop a mechanism for managing business risks.

Key words: risk, entrepreneurial activity, entrepreneurial risk, classification of entrepreneurial risks, risk management.

Постановка проблеми. В умовах ринкових відносин, за наявності конкуренції, здійснення підприємницької діяльності пов'язане із невизначеністю ситуації та ризиками. Специфіка діяльності підприємства припускає специфічний набір підприємницьких ризиків, супутніх його діяльності, які своєю чергою можуть бути властиві й іншим видам бізнесу [1]. Існування підприємницького ризику свідчить про потенційну загрозу настання наслідків

для суб'єкта господарювання, а своєчасне встановлення ризикових ситуацій сприятиме вирішенню проблем та стратегічному розвитку підприємства. Лише своєчасна, об'єктивна та всебічна оцінка підприємницьких ризиків визначає особливості та стратегічні орієнтири розвитку підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розвиток проблематики ризиків зробили такі науковці, як І.Т. Балабанов, О.І. Белей, І.А. Бланк, П.І. Верченко, В.В. Вітлінський, А.П. Гайдуцький, М.В. Гранатуров, В.І. Грушко, М.О. Кизим, Р.В. Пікус, М.Ю. Подольчак, О. Моргенштерн, Дж. Нейман, Д. Фрей, С.О. Філін, Л.Г. Шаршукова та інші. Теоретичними та прикладними дослідженнями проблематики підприємницького ризику займалися провідні вітчизняні та зарубіжні вчені, зокрема, О.В. Бондар, З.С. Варналій, Я.Д. Вишняков, В.П. Грузинов, А.О. Діденко, Е.Дж. Долан, С.В. Жучков, В.О. Копилов, Л.А. Лахтіонова, Д. Ліндсей, В.О. Сизоненко, Н.Л. Тітова, О.В. Шепеленко, Й. Шумпетер та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз робіт науковців дає підстави констатувати, що немає єдиного підходу до визначення поняття «підприємницький ризик», їх класифікації, особливостей прояву та управління ними. Недостатня вирішеність даних проблем зумовили вибір теми дослідження, визначили його цілі та завдання.

Мета статті. Основними цілями статті є узагальнення понять «ризик», «підприємницький ризик»; систематизація класифікаційних ознак підприємницького ризику; характеристика підприємницьких ризиків відповідно до сформованої класифікації.

Виклад основного матеріалу. Одним із перших розглянув проблеми виникнення економічних ризиків А. Маршалл. Він започаткував неокласичну теорію ризику. Дж.М. Кейнс вів у науку поняття «схильність до ризику», характеризуючи інвестиційні і підприємницькі ризики, одним з перших розпочав класифікацію ризиків. Вартість товару, на думку Дж.М. Кейнса, повинна включати величину витрат, пов'язаних з підвищеним зносом устаткування, змінами ринкової кон'юнктури і цін, а також з руйнуваннями в результаті аварій

і катастроф, які він називав витратами ризику, необхідними для компенсації відхилень фактичної виручки товару від очікуваної величини [2].

Ризик як економічна категорія являє собою відносини між учасниками інвестиційних відносин. Ризик можна розглядати з двох точок зору – як передбачуваний ризик і як реальний ризик. Проте, з якої б сторони ми не підходили до категорії ризику, ключовим є те, що він відноситься як до збитків, так і до прибутків [3]. Поняття «ризик» розглядають як дію, подію, ситуацію, невизначеність, вірогідність.

Варто відмітити, що ризик – головна ознака підприємницької діяльності. Підприємства мають здатність до ризику при здійсненні поточної, операційної, стратегічної, довгострокової діяльності.

А.Е. Воронкова під ризиком розуміє потенційну небезпеку втрат, які впливають із специфіки тих чи інших явищ природи або видів діяльності людини [4]. Ризику притаманні наступні риси: економічна природа; альтернативність; невизначеність результатів; коливання рівня ризику; постійність [5].

Під підприємницьким ризиком розуміємо ймовірність настання несприятливих подій у процесі виробничої, збутової чи фінансової діяльності, в результаті яких суб'єкти господарювання можуть зазнати збитків, витрат, недоотримати доходи.

Підприємницький ризик визначається залежністю від зовнішнього середовища (політичних, природно-кліматичних, соціальних і інших зовнішніх чинників) та внутрішніх факторів (спеціалізація, матеріально-технічна база, кадрова політика, маркетинг, фінанси, менеджмент тощо) [6, с.188].

Причинами виникнення підприємницьких ризиків є нестабільність економічного та політичного розвитку, кредитна політика, ціновий механізм та інфляційні процеси, неузгодженість між собою нормативних та законодавчих актів, що регулюють підприємницьку діяльність в Україні тощо.

Метою систематизації класифікаційних ознак підприємницького ризику є визначення джерела певного виду ризику та формування методів й інструментів його управління.

Групувати підприємницькі ризики можна з використанням різних класифікаційних ознак (таблиця 1).

Таблиця 1

Класифікація підприємницьких ризиків

Ознака	Вид ризику
За видами діяльності підприємства	- виробничий ризик; - фінансовий ризик; - комерційний ризик
За мірою впливу на діяльність підприємства	- допустимий ризик; - критичний ризик; - катастрофічний ризик
За джерелами виникнення	- зовнішній ризик; - внутрішній ризик
За тривалістю в часі	- короткострокові ризики; - постійні ризики.
За можливістю прогнозування	- прогнозовані ризики; - непрогнозовані ризики; - форс-мажорні ризики.
За масштабом впливу	- глобальні ризики; - локальні ризики
За типами	- раціональний (обґрунтований) ризик; - нераціональний (необґрунтований) ризик; - авантюрний (азартний) ризик
За рівнем втрат	- мінімальний ризик; - середній ризик; - оптимальний ризик; - максимальний; - критичний ризик; - катастрофічний ризики
За часом дії	- ретроспективні ризики; - поточні ризики; - перспективні ризики

За видами діяльності підприємства підприємницькі ризики поділяють на виробничі, комерційні та фінансові. Виробничий ризик пов'язаний із невиконанням підприємством своїх планів та зобов'язань із виробництва продукції, товарів, послуг, інших видів виробничої діяльності у результаті впливу як зовнішнього середовища, так і внутрішніх чинників.

Комерційні ризики – це ризики втрат у результаті зниження обсягів реалізації, непередбачуване зниження обсягів закупок, підвищення закупівельної ціни на товар, підвищення витрат обігу, витрати товару в процесі обігу. Комерційні ризики поділяють на майнові, торгові, маркетингові, ділові та розрахункові.

Фінансовий ризик виникає у зв'язку із неможливістю виконання фірмою своїх фінансових зобов'язань з причини зміни купівельної сили грошей, нездійснення платежів, зміни валютних курсів [7, с.12] Варто відмітити, що підприємницький ризик не слід ототожнювати із фінансовим ризиком, оскільки останній є його різновидом.

За мірою впливу на діяльність підприємства підприємницькі ризики поділяють допустимі (створюють загрозу повної втрати прибутку); критичні (формують загрозу повної втрати виручки); катастрофічні (загроза банкрутства підприємства).

За джерелами виникнення підприємницькі ризики поділяють на зовнішні (непідвладні підприємству, тобто компанія не може на них вплинути, а може лише передбачати) та внутрішні (виникають безпосередньо в самому підприємстві) [8].

За часом впливу підприємницькі ризики можна розділити на короткострокові та постійні. Короткострокові ризики існують протягом певного проміжку часу і, в принципі, можуть бути чітко визначені. Постійні ризики безперервно загрожують підприємницькій діяльності компанії в конкретному географічному регіоні або сфері комерційної діяльності [8]

Слід відмітити, що розглянуті види підприємницьких ризиків є загальними для усіх видів діяльності.

Висновки і пропозиції. Підводячи підсумки, слід зазначити, що підприємницький ризик є невід'ємною частиною діяльності підприємства. Підприємницькі ризики потребують комплексного підходу щодо вивчення впливу на діяльність підприємства, адже неврахування хоча б одного із них може призвести до диспропорцій його розвитку. Систематизація класифікаційних

ознак підприємницьких ризиків дозволяє розробити методи з їхнього управління та визначити причини виникнення, оскільки уникнути підприємницького ризику неможливо. Основними методами зниження підприємницького ризику є: розподіл ризику між учасниками підприємницької діяльності; страхування ризику; резервування коштів на покриття непередбачених витрат; нейтралізація часткових ризиків; зниження ризику в плані фінансування У подальших дослідженнях необхідно розробити механізм управління підприємницькими ризиками.

Список літератури:

1. Романов В., Бутуханов А. Риски предприятия как составная часть рисков. Моделирование и анализ безопасности, риска и качества в сложных системах. СПб.: НПО «Омега», 2001.
2. Кейнс Д.М. Общая теория занятости, процента и денег. Шедевры мировой мысли: В 3 т. – Т. 3. Петрозаводск: Петроком, 1993. 307 с.
3. Чечетова Н.Ф. Ризики, їх природа, класифікація і способи виміру на ринку цінних паперів. *Зб. наук. праць ЧДТУ. Серія: Економічні науки*. Випуск 22. 2018. С.123-126.
4. Воронкова А.Е., Пономарьов В.П., Дібніс Г.І. Підтримка конкурентоспроможного потенціалу підприємства: навч. посібник. Київ: Техніка, 2000, 152 с.
5. Вишневська О.А. Підприємницький ризик в управлінні конкурентоспроможністю підприємств. *Економіка і суспільство*. 2016. № 7. С. 232-237.
6. Чуприна І.В. Поняття та класифікація ризиків в підприємницькій діяльності. *Зб. наук. праць ВНАУ. Серія: Економічні науки №4 (70)*. 2012. С.187-194.
7. Шапкин А.С. Экономические и финансовые риски. Оценка, управление, портфель инвестиций: монография. М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и Ко», 2003. 544с.

8. Гончаров А. Б. Инвестування: навч. посібник. Харків: Видавничий Дім «ІНЖЕК», 2003. 330 с.
9. Варналій З.С. Основи підприємництва: підручник. Київ: Знання-Прес, 2002, 404 с.

References:

1. Romanov V., Butukhanov. A. (2001). Riski predpriyatiya kak sostavnaya chast riskov. Modelirovanie i analiz bezopasnosti, riska i kachestva v slozhnyih sistemah. [Enterprise risks as an integral part of risks. Modelling and analysis of safety, risk and quality in complex systems]. SPb.: NPO «Omega». (in Russian)
2. Keins D.M. (1993). Obschaya teoriya zanyatosti, protsenta i deneg. Shedevryi mirovoy myisli [General theory of employment, interest and money. Masterpieces of world thought]. V. 3. Petrozavodsk: Petrokom, 307. (in Russian)
3. Chechetova N.F. (2018). Ryzhyky, yikh pryroda, klasyfikatsiia i sposoby vymiru na rynku tsinnykh paperiv [Risks, their nature, classification and methods of measurement in the securities market]. *Collection of scientific works of Cherkassy State Technological University*. Series: Economics 22, pp. 123-126. (in Ukrainian)
4. Voronkova A.E., Ponomariov V.P., Dibnis H.I. (2000). Pidtrymka konkurentospromozhnoho potentsialu pidpriumstva [Support for the competitive potential of the enterprise: a tutorial]. Kyiv: Technika, 152. (in Ukrainian)
5. Vyshnevskya O.A. (2016). Pidpriumnytskyi ryzhyk v upravlinni konkurentospromozhnistiu pidpriumstv [Entrepreneurial risk in managing the competitiveness of enterprises]. *Economy and society*, no 7, pp. 232-237. (in Ukrainian)
6. Chupryna I.V. (2012). Poniattia ta klasyfikatsiia ryzhykiv v pidpriumnytskii diialnosti [The concept and classification of risks in business]. *Collection of scientific works of Vinnytsia National Agrarian University*. Series: Economic Sciences, vol. 70, no. 4, pp.187-194. (in Ukrainian)
7. Shapkin A.S. (2003). Ekonomicheskie i finansovyie riski. Otsenka, upravlenie, portfel investitsiy [Economic and financial risks. Valuation, management, investment

portfolio]. Moscow publishing and trading Corporation «Dashkov and Co», 544. (in Russian)

8. Honcharov A. B. (2003). Investuvannia [Investments]. Kharkiv: Publishing House «INZHEK», 330. (in Ukrainian)

9. Varnalii Z.S. (2002). Osnovy pidpriemnytstva [Basics of entrepreneurship: textbook]. Kyiv: Znannia-Press, 404. (in Ukrainian)